

УДК 331.15

Дорош В. Ю., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ДОСВІД США У ВИРІВНЮВАННІ ВЕРТИКАЛЬНИХ ФІСКАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Розглянуто сутність вертикальних фіскальних дисбалансів та основні заходи їх подолання. Проаналізовано досвід США у цьому напрямі, які використовують грантові програми як перспективний напрям подолання вертикальних дисбалансів. Систематизовано види грантів.

Ключові слова: фіскальні дисбаланси, фінансове вирівнювання, грантові програми.

Дорош В. Ю.

ОПЫТ США В ВЫРАВНИВАНИИ ВЕРТИКАЛЬНЫХ ФИСКАЛЬНЫХ ДИСБАЛАНСОВ

Рассмотрены сущность вертикальных фискальных дисбалансов и основные меры их преодоления. Проанализирован опыт США в этом направлении, которые используют грантовые программы как перспективное направление преодоления вертикальных дисбалансов. Систематизированы виды грантов.

Ключевые слова: фискальные дисбалансы, финансовое выравнивание, грантовые программы.

Dorosh V.

AMERICAN EXPERIENCE IN LEVELING VERTICAL FISCAL IMBALANCE

The essence of vertical fiscal imbalances and fundamental measures to overcome them. The experience in the United States this direction, using grant programs as a promising direction to overcome the vertical. Systematized types of grants. Revealed that there are more than 900 existing grant programs offered by 26 federal grant agencies the United States. These programs can be divided into 21 categories: agriculture; art; business and commerce; Community Development; consumer protection; disaster prevention; development of regional education; employment, work and training; energy; the environment; quality of food; health; housing; humanities; information and statistics; law, justice and the provision of legal services; natural resources; science and technology; social services; national security; Shipping. In addition to grant programs can be provided other financial assistance, including: direct payments to intended use of direct payments with

unrestricted use, direct loans, guarantees / credit insurance, federal insurance. Established that alternative (non-financial) types of federal aid, can also be an effective tool in addressing vertical fiscal imbalances. This article explores these alternative (non-financial) types of federal aid as a sale, exchange, or donation of property and goods, use of property, facilities and equipment, the provision of specialized services, advisory services and legal counseling, dissemination of technical information, training, investigating complaints, the federal employment.

Key words: fiscal imbalances, financial equalization grant programs.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ситуація, що склалася сьогодні у сфері вирівнювання вертикальних фіскальних дисбалансів вимагає підвищення довіри територіальних громад до органів місцевого самоврядування. Для активізації цього процесу, актуальність якого з часом тільки зростає, органи місцевого самоврядування мають спрямовувати зусилля на ефективне управління місцевим розвитком із високоякісним наданням муніципальних послуг. В першу чергу це стосується органів представницької влади, яким для покращення свого іміджу потрібно ефективніше вирішувати болючі проблеми територіальних колективів.

Аналіз останніх досліджень, по яких започатковано вирішення проблеми. Становлення і розвиток системи вертикального фінансового вирівнювання у своїх рацях досліджували Волохова І. С., Луїна І. О., Слухай С. В., Заброцька О. В., Шишко О. В. та ін. Однак, у сучасній науковій економічній літературі недостатня увага приділяється розробці дієвого механізму подолання фіскальних дисбалансів. Це безпосередньо негативно впливає на сталий розвиток країни у цілому. Звідси виникає об'єктивна необхідність у нових підходах до аналізу цієї проблематики.

Цілі статті. Мета статті – дослідження досвіду США у вирівнюванні вертикальних фіскальних дисбалансів територій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основне завдання державної регіональної фінансової політики, задля забезпечення ефективності міжбюджетних відносин – проведення фінансове вирівнювання через усунення вертикальних і горизонтальних фіскальних дисбалансів.

Фінансове вирівнювання – це процес подолання вертикальних і горизонтальних фіскальних дисбалансів (рис. 1).

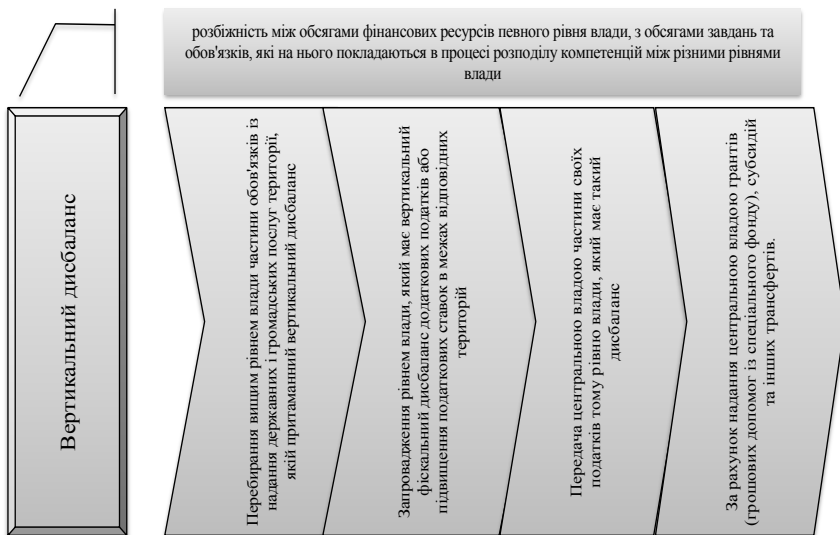

Рис. 1. Фінансове вирівнювання вертикальних дисбалансів

Одним з найбільш перспективних напрямів подолання вертикальних дисбалансів США – використання грантових програм.

Зазначимо, що функціонує більше 900 діючих грантових програм, пропонованих 26 федеральними грантовими установами США. Ці програми можна розділити на 21 категорію: сільське господарство; мистецтво; бізнес і комерція; спільнота з питань розвитку; захист прав споживачів; запобігання лих; розвиток регіональної освіти; зайнятість, праця і навчання; енергія; навколишнє середовище; якість харчування; здоров'я; житло; гуманітарні науки; інформація та статистика; закон, юстиції та надання юридичних послуг; природні ресурси; наука і технології; соціальні послуги; національна безпека; транспорт.

Розглянемо детальніше види грантів, які мають місце в процесі вертикального вирівнювання США.

Проект гранти відбираються на конкурсній основі. Проект гранти є найбільш поширеною формою грантів, зустрічаються в наукових дослідженнях, у пошуку ефективних технологій розвитку освіти, у сфері надання соціальних послуг, мистецтві та охороні здоров'я.

Формульні гранти надають кошти на законодавчій основі. Приклади цього типу гранту включають у себе допомогу сім'ям з дітьми-утриманцями (Aid to Families with Dependent Children; Job Training Partnership Act; Work Incentive Program).

Формульні гранти включають:

- категоріальні гранти, які можуть бути використані тільки для вузько визначених цілей (діючі категоріальні гранти в США: Head Start Program; Rural and Urban Forestry Assistance Programs under the Cooperative Forestry Assistance Act; Asbestos School Hazard Abatement Act and Asbestos School Hazard Abatement Reauthorization Act grants; Magnet Schools Assistance Program). Зауважимо, що приблизно 90% усіх федеральних грантів – це категоріальні гранти;

- блок гранти об'єднують категоріальні гранти в одній програмі. Фінансуються за цим грантом Співтовариства з питань подолання алкоголізму, наркоманії та психічного здоров'я. Одержувачі грантів мають велику свободу у використанні коштів, ніж одержувачі окремих категоріальних грантів (діючі блок гранти в США: Community Development Block Grant; Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Services Block Grant; Local Law Enforcement Block Grant). Зазначені гранти асигнуються Конгресом США.

Окрім грантів можуть надаватися інші види фінансової допомоги, серед яких:

1. Прямі платежі з цільовим використанням – включають у себе фінансову допомогу від федерального уряду, надаються безпосередньо фізичним особам, приватним фірмам, та іншим приватним закладам для заохочення займатися певним видом діяльності і субсидіювання за конкретною продуктивністю одержувача. Одним із прикладів цього виду допомоги є програми житлових ваучерів.

2. Прямі платежі з необмеженим використанням – включають у себе фінансову допомогу від федерального уряду, надаються безпосередньо одержувачам, які задовольняють кваліфікаційним вимогам без обмежень у витрачання коштів. Сюди входять платежі після виходу на пенсію, та компенсаційні програми.

3. Прямі кредити – включають у себе фінансову допомогу, надану через кредитування федеральними коштами протягом певного періоду часу, з розумним очікуванням погашення, які можуть або не можуть вимагати сплати відсотків.

4. Гарантія/страхування кредитів – включає в себе програми, в яких федеральний уряд відшкодовує кредиторів частину або всю суму кредиту, особі, відповідальній за погашення кредиту.

5. Федеральне страхування – включає в себе фінансову допомогу для забезпечення відшкодування збитків, нанесених за певних умов. Покриття може бути надано безпосередньо федеральним урядом або через приватні компанії, і можуть або не можуть бути пов'язані з виплатою премій.

Цікавим є досвід США у сфері надання альтернативних (не фінансових) типів федеральних допомог.

Продаж, обмін або дарування майна й товарів – включає в себе програми, які забезпечують продаж, обмін або дарування федерального нерухомого майна, рухомого майна, товарів, включаючи землю, будівлі, обладнання, продукти харчування і ліки.

Використання майна, споруд та обладнання – включає в себе програми, які передбачають надання в кредит, використання або доступ до федеральних коштів чи майна, яке знаходиться у федеральній власності. Однак об'єкти/майно, не залишаються в розпорядженні одержувача допомоги.

Надання спеціалізованих послуг – включає в себе програми, які безпосередньо націлені на виконання певних завдань в інтересах громад чи окремих осіб. Ці послуги можуть бути виконані в поєднанні з неурядовими організаціями і носять у більшій мірі дорадчий характер. Приклади включають в себе юридичне представництво і здійснюється у рамках програм «Захист права голосу» і «Захист цивільних прав осіб, які утримуються в спеціалізованих установах».

Консультативні послуги та юридичні консультації – включають у себе програми, які забезпечують федеральними фахівцями для консультації територіальних громад чи окремих осіб. Вони можуть проводитися у вигляді конференції, семінару або через особисті контакти.

Поширення технічної інформації – включає в себе програми, щодо поширення інформації або даних спеціалізованого і технічного характеру часто через клірингові палати або бібліотеки.

Навчання – включає в себе програми, які проводяться безпосередньо Федеральним агентством для фізичних осіб, які не працюють.

Розслідування скарг – включає в себе федеральні агентства з адміністративної діяльності, які ініціюються у відповідь на запити для перевірки або розслідування порушень федеральних законів, політики чи процедур.

Федеральна зайнятість – включає в себе програми, які відображають політику уряду щодо управління персоналом в області найму.

Висновки. Нині маємо ситуацію пов'язану з непропорційним і нерациональним розподілом суспільних благ та послуг, що є диференційованим за територіальною ознакою. Дані розходження, в свою чергу, спричиняють різну оснащеність регіонів, а відтак і територіальних громад, колективними благами. Ці розходження не повинні бути занадто великими щоб не викликати надмірно відчутних розбіжностей у можливостях громадян в плані розвитку особистості і їх життєвих шансів. Тобто, повинен дотримуватися принцип Ентоні Даунса, про те, що «суспільне благо – це таке благо, яке забезпечує неподільні вигоди і в силу самого його існування кожен може скористатися ним незалежно від того як багато інших людей мають вигоду з нього». Кожен індивід поза залежністю від того де він проживає, повинен мати приблизно однакові можливості розвитку та життєві умови обумовлені, зокрема, транспортною ситуацією, якістю колективних та громадських послуг та рівнем розвитку соціальної інфраструктури тощо. Тому надзвичайно важливо доповнити інструментальну складову механізму фінансового вирівнювання розширенням видової різноманітності використовуваних засобів вирівнювання фіскальних дисбалансів. Як показало дослідження ними можуть стати як грантові програми, різного роду фінансові підтримки так і альтернативні (не фінансові) види територіальних допомог.

1. Catalog of Federal Domestic Assistance // [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.cfda.gov/>
2. Administration of federal assistance in the United States // [Electronic resource]. – Access mode: http://en.wikiderpia.org/wiki/Administration_of_federal_assistance_in_the_United_States#Catalog_of_Federal_Domestic_Assistance
3. Administration of federal assistance in the United States // [Electronic resource]. – Access